

## Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 17.10.2022  
Makale Kabul Tarihi:26.11.2022

# ÂLİ İKTİSAT MECLİSİNİN YAYINLANMAYAN İKİ RAPORU (1932-1933) TWO UNPUBLISHED REPORTS OF THE ÂLİ ECONOMIC COUNCIL (1932-1933)

Mehmet YILDIRIM<sup>1</sup>

## ÖZET

Âli İktisat Meclisi, 1929 Büyük Buhran öncesinde, Türkiye ekonomisinde hızlı büyümeyi gerçekleştirmek amacıyla kurulan bir araştırma ve danışma organıdır. Ekonomik büyüme yolunda öncü ve uzlaşma özelliği olan Meclis'in başlıca amacı, Türkiye'de yaşanan ekonomik ve mali sıkıntılara çözüm bularak iktisadi kalkınmayı sağlamaktır. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı'na bağlı olarak kurulan Meclis, hükümet tarafından belirlenen konuları müzakere ederdi. Türkiye'nin yakın dönem iktisadi tarihi açısından değerli kaynak niteliğinde olan Âli İktisat Meclisi raporlarının konuları, dönemin ekonomik koşullarına göre belirlenmiştir.

Bu çalışmada; Âli İktisat Meclisi tarafından yazıldığı halde yayımlanmayan “*Âli İktisat Meclisi'nin Temmuz 1932 Devre-i İçtimainda Müzakere Edilen İhracat Kredisi ve Teşkilatı Hakkında Komisyon Raporu*” ve “*Türkiye'nin 1933 Tediye Muvazenesi Raporu*”, adlı raporlar incelenmiştir. Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda tespit edilen bu iki rapor, çalışma kapsamında ele alınmıştır. Söz konusu iki raporun tam nüshaları paylaşılmış ve içerikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Bahsi geçen iki raporda; dış ticaret hacminin artırılması ve cari dengenin sağlanması için birtakım önerilerin sıralandığı görülmektedir. Ayrıca raporlarda, Avrupa ülkelerinin dış ticaretteki genel durumları ve işleyişleri tetkik edilmiş; buradan hareketle Türkiye'deki uygulanabilirlikleri değerlendirilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre; Âli İktisat Meclisi'nin ekonomik büyüme ve kalkınmada önemli bir yürütme organı olduğu anlaşılmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Âli İktisat Meclisi, Raporlar, Devlet Arşivleri Başkanlığı.

<sup>1</sup> Dr., İktisat Tarihi, [mehm3tyldrm@gmail.com](mailto:mehm3tyldrm@gmail.com), ORCID ID: 0000-0002-7156-3025

## **ABSTRACT**

Âli Economic Council is a research and advisory body established before the Great Depression of 1929 in order to realize rapid economic development in Turkey. The main purpose of the Council, which is a pioneer and consensus feature on the path of economic growth, was to find a solution to the economic and financial difficulties experienced in Turkey and to ensure economic development. The Republic of Turkey would negotiate the issues determined by the government established under the Prime Minister's Office. The subjects of the reports of the Âli Economic Council, which are valuable resources in terms of the recent economic history of Turkey, were determined according to the economic conditions of the period.

In this study; It has been determined that the reports called the Commission Report on Export Credit and Organization Negotiated in the July 1932 Session of the Ali Economic Council and the 1933 Report on Turkey's Payment Agreement were written by the Âli Economic Council, but they were not published. These two reports, which were identified at the State Archives Directorate, were the subject of the study. Full copies of the two reports in question were shared and information about their contents was given. In the two mentioned reports; It is seen that a number of recommendations have been listed for increasing the volume of foreign trade and ensuring the current account experiment. In addition, in the reports, the general situation and functioning of European countries in foreign trade were examined; based on this, their applicability in our country was evaluated. From the results obtained in the study; It is understood that the Âli Economic Council is an important advisory body in economic growth and development.

**Keywords:** Âli Economic Council, Report, Directorate of State Archives

## 1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde uygulanan yanlış politikalar ve savaşların yol açtığı tahribatlar sebebiyle, ülke kaynakları tükenmeye yüz tutmuştu. Ülkede faaliyette bulunan işletmelerin ve ticaretin ekseriyetle yabancıların elinde olması, halkı yoksulluğa itmişti. Halkın ihtiyaç duyduğu temel metaller bile ithalat yoluyla temin edilmekteydi. İstiklal Mücadelesi'ni zaferle taçlandırarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin refaha kavuşabilmesi için iktisadi açıdan kalkınması gerekmektedir (Durdu, 2008: 22).

Mustafa Kemal Atatürk iktisadi kalkınma yolunda “*Siyasî ve askerî zaferler ne kadar büyük olursa olsun, İktisat zaferleriyle taçlandırılmazlarsa elde edilen zaferler süriüp gidemez, az zamanda söner.*” (Sevim, 2006, s. 466-478) vecizesiyle, iktisadi ve siyasi bağımsızlığın ayrılmaz bir bütünün parçaları olduğunu ifade etmiştir (Yaktı ve Soylu, 2011: 679).

Türkiye'nin iktisadi ve içtimai tarihine ilişkin akademik çalışmalarda günden güne niteliksel ve niceliksel artışlar yaşanmaktadır. Mevcut çalışmalar içerisinde Cumhuriyet dönemine ilişkin araştırmalar olmakla birlikte; ekseriyetle Osmanlı dönemine ait tetkikler ön plandadır. Cumhuriyet dönemine ait konuların iktisat tarihçileri tarafından yeterince çalışılmadığı, arşiv belgelerinin kifayyetle tetkik edilmediği görülmektedir. Bu çerçevede, Cumhuriyet dönemine ilişkin kişi, müessese ve olgular üzerine gerçekleştirilen araştırma ve tezlerin artırılması gerekmektedir. Bu türden çalışmalara konu olacak bir müessese de Âli İktisat Meclisi'dir. Âli İktisat Meclisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik kalkınma politikalarının belirlenmesinde araştırma ve danışma organı olarak kurulmuştur.

Türkiye iktisadi tarihinde önemli bir müessese olan Âli İktisat Meclisi'nin hazırladığı raporlar, Cumhuriyet dönemi iktisadi tarihi açısından çok değerli kaynaklardır. Bir kısmı Osmanlı Türkçesi olarak yazılan bu raporlar; kütüphanelerden, arşivlerden ve sahaflardan temin edilmiştir. Ancak “*Âli İktisat Meclisi'nin Temmuz 1932 Devre-i İçtimanda Müzakere Edilen İhracat Kredisi ve Teşkilatı Hakkında Komisyon Raporu*” ve “*Türkiye'nin 1933 Tediye Muvazenesi Raporu*” isimli raporlar, Âli İktisat Meclisi tarafından kaleme alındığı halde yayımlanmamıştır. Bahsi geçen bu raporlar, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda tespit edilmiş; bu çalışmaya konu edilmiştir.

## 2. ÂLİ İKTİSAT MECLİSİ'NİN KURULUŞU, ÖRGÜTSEL YAPISI VE AMACI

1927 yılında ve 1170 sayılı Âli İktisat Meclisi Hakkında Kanun'un 1. maddesine binaen, Meclis Başkanlığı'na bağlı olarak kurulmuştur. Meclis'in fahri başkanı Başvekil, ikinci fahri başkanı ise Ticaret Vekili olup toplam 26 üyeden oluşmaktaydı. Başvekil ve Ticaret Vekili dışındaki 24 üyeden 12'si, 1'i askeri kuvvetler mensubu olmak üzere, bakanlar kurulunca belirleniyordu. Diğer 12 üyenin seçimi ise 11 Ocak 1928 tarihli Talimatname'de belirtilmiştir. Talimatname'nin 3. maddesinde belirtildiği gibi, 12 üyenin 4'ü ticaret ve sanayi odalarının ithalatçı, ihracatçı, vapurcu ve fabrikatörlerden, 1'i bankacılardan, 1'i demiryolculardan, 2'si ziraatçılardan, 1'i kooperatifçilerden, 1'i ticaret ve zahire borsasından, 1'i kambiyo borsasından ve 1'i madencilerden seçiliyordu. Bu üyeler arasından iki dönem için bir reis ve bir de reis vekili tayin edilirdi (Akın ve Bayraktar, 2011: 2).

Meclis'te hükümet tarafından tayin edilen ve daimî olarak görev yapan bir kâtip-i umumi ve üç kâtip-i umumi muavini bulunurdu. Meclis'in ihtiyaç duyduğu memur, çevirmen ve diğer görevliler ise Başvekâlet tarafından tayin edilirdi. Üyelik süresi dört yıl olup ilk iki yılın sonunda hükümet ve diğer kuruluşlar tarafından seçilmiş olan üyelerin yarısı kurayla değiştirilirdi. Mevcut bir üyenin ismi kurada çıkması durumunda, vazifesine aynen devam ederdi. Meclis ocak ile temmuz aylarında olmak üzere, yılda iki defa 15 günlüğüne Ankara'da toplanırdı. İhtiyaç duyulması halinde, Meclis toplantısı Bakanlar Kurulu kararıyla 15 gün daha uzatılabilirdi. Meclis, kâtip-i umumisi aracılığıyla hükümetten tevdi edilen hususlarının yanı sıra Başvekâletçe onaylanmış ve havale edilmiş olan meseleleri de müzakere ederdi. Meclisin mütalaaları istişari mahiyette olup kararları oyçokluğuyla alınırdı (Akın ve Bayraktar, 2011: 117).

Âli İktisat Meclisi'nin 24 Mart 1927 tarihli esbab-ı mucibe mazbatasında, Meclis'in kuruluş gayesi şu şekilde ifade edilmiştir:

*“...Memleketimizde mümkün olduğu kadar seri surette iktisadî bir inkişafa mazhariyeti temin edebilmek ve bu vadide tahaddüs eden müşkülâtın izalesi imkânlarını taharri eylemektir... Devletin farklı birimlerinin kendi alanlarındaki iktisadi faaliyetleri yürütürken... Gerek bu daireler arasındaki ahenk ve irtibatı*

*temin, gerek coğrafi ve içtimai muhtelif menafi ve şeraiti-i iktisadiyeyi tevzin etmek... hususundaki engellerin aşılmasında ve gidilecek muvafık yolu intihap eylemek” (Akın ve Bayraktar, 2011: 116).*

25 Haziran 1927 yılında kurulan Meclis’in amaçları;

- 1) *Memleketin iktisadiyatı ile alakadar olmak üzere hükümetce tanzim kılınacak kanun ve nizamname layihaları ve hükümetten tevdi olunacak iktisadi mesail hakkında beyanı mütalaa etmek*
- 2) *İktisatla alakadar kanun ve nizamnamelerin memleket ihtiyacatına derece-i tevafukunu ve bunlar arasındaki ahenk ve irtibatı tetkik ve lüzum görülecek tadilatı esbabı mucibesıyla hükümete teklif eylemek*
- 3) *İktisadi ihtiyaçlarımızın usul ve sistemler hakkında hakkında tetkikat icra etmek*
- 4) *Umumi iktisat cereyanlarını takip ve memleket iktisadiyatına derece-i tesir ve alakalarını tetkik ve bu husustaki mesaisinin netayicini hükümete arz etmek* (Akın ve Bayraktar, 2011: 117).

İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey, Âli İktisat Meclisi’nin açılışında yaptığı konuşmasında, Meclis’in kuruluş amacına yönelik şu açıklamalarda bulunmuştur:

*“Size arz edebilirim ki dün iktisadî işlerde -Gölge etme başka ihsan istemem- diyen bir vatandaş, bugün gerek tek tek meseleler hakkında ve gerek sistem vücuda getirebilecek umumî esaslar hakkında devletten daima müdahale ve himaye talep etmektedir. Gün geçmiyor ki; İktisat Vekili sıfatı ile bir vatandaşın iktisadî bir mesele üzerinde müdahale ve himaye talebi ile karşılaşmayayım. Gene gün geçmiyor ki, devlet reisi veya hükümet reisi tarafından bendenize havale edilen iktisadî işlere ait vatandaş istidalarıyla karşılaşmayayım. Bütün bunlar devlet camiasına dâhil fertlerin ve grupların devlet vazifeleri hakkında düşüncelerinde bir değişiklik olduğunu gösterir. Bu değişiklik devletin uzuvları üzerinde etkisini gösterecektir. İşte bu tesir ve icaptan Âli İktisat Meclisi oluştu.” (Kuruç, 1988: 126).*

Âli İktisat Meclisi'nin kuruluşu, başta iş çevreleri olmak üzere, muhtelif kesimler tarafından yakından takip edilmiştir. Meclis faaliyetlerine başlamadan önce, kanun önergesinin TBMM'ye sunulduğu günlerde Galip Bahtiyar “*Şu suretle Türkiye Cumhuriyeti kendine çizmiş olduğu iktisadî programın esası noktalarından birini daha tatbiki girişmiş demektir.*” (Bahtiyar, 1927: 257; akt. Koraltürk, 1996: 50) ifadeleriyle, İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası'nın Meclis'i desteklediğini dile getirmiştir. Bahtiyar ayrıca, Meclis'in Büyük Buhran'a karşı verilen mücadele çerçevesinde kurulan bir müessese olduğunu belirtmiştir.

İsmet İnönü Paşa 1 Kasım 1927 tarihinde Büyük Millet Meclisi'nde okuduğu metinde şu sözleri ifade etmiştir:

*“İktisadî faaliyetlerimizi evveleminde ve bilhassa memleketin iktisadî açığını kapamak hedefine temerküz ettirmeğe çalışacağız. Derhal teşkil edeceğimiz Âli İktisat Meclisinin gerek bu hususta ve gerek hayat pahalılığında hükümete fennî birçok delaletler yapabileceğini kuvvetle ümid ediyorum.”* (Öztürk, 1968: 94).

Ticaret Vekili Rahmi Bey ise Meclisi' şü sözlerle nitelendirmiştir:

*“İşbu heyet-i alîye Türkiye'nin bütün şubelerine mensub ihtisas erbâbından mürekkep olacaktır. Şu hâlde rehberlik vazifesi de tamamıyla ehl ve salahiyatdar zevata tevdi olunuyor demektir ki bu tarz teşekkül meclisin kendinden beklenen fevaidi temin edeceği gav-ı zemindir.”* (Bahtiyar, 1927: 257).

İktisat Vekili Mustafa Şeref Özkan Bey 1930'da Meclis'in açılışında üyelere hitaben yaptığı konuşmasında şu ifadeleri kullanmıştır:

*“Dün devlet teşkilatı içinde sizin heyetiniz gibi bir taazzuv yoktu. Bugün ise siz, millet dediğimiz büyük mütesanit toplulukta bulunan, iktisadî grupların menfaatleri elde etmek için hangi yollardan yürümeğe lâzım geldiği -hatta bir dereceye kadar initiative salahiyetine müstenit olarak- beyan etmek üzere devletin en yüksek uzvu olan hükümetin yanı başında, kanunî bir mevcudiyetle varsınız. Mesainiz temsil ettiğiniz grupların menfaatlerini birbirleriyle mezç ve telif etmek, millî iktisadın esasını teşkil eden ahengi korumak ve kuvvetlendirmek olacaktır...”* (Kuruç, 1988: 126-127; akt.Koraltürk, 1996: 50).

İşlevleri açısından değerlendirildiğinde, Âli İktisat Meclisi'nin kurulduğu dönemde yabancı ülkelerde de benzer ihtisas meclislerinin faaliyette bulunduğu bilinmektedir. Örneğin; İspanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Lehistan, Almanya ve Yunanistan'da farklı baskı kesimlerinin temsil edildiği, uzlaştırmacı kurumlar faaliyetlerini sürdürmüşlerdir (Koraltürk, 1996, s. 49; Tekeli ve İlkın 1977:59-62). Devletin izleyeceği iktisat politikalar, diğer bir ifadeyle devletçilik ilkesinin belirgin hale gelmesi ve Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın hazırlanmasının akabinde Âli İktisat Meclisi'nin işlevi kalmamış; Meclis 1935 Bütçe Kanunu'nun 25. maddesi ile feshedilmiştir (Boratav, 1982: 89).

### 3.SONUÇ

Bu çalışmada, “Âli İktisat Meclisi'nin Temmuz 1932 Devre-i İçtimanda Müzakere Edilen İhracat Kredisi ve Teşkilatı Hakkında Komisyon Raporu” ve “Türkiye'nin 1933 Tediye Muvazenesi Raporu” isimli raporlar incelenmiş olup içerikleri hakkında birtakım bilgilere ulaşılmıştır.

Âli İktisat Meclisi'nin Temmuz 1932 Devre-i İçtimanda Müzakere Edilen İhracat Kredisi ve Teşkilatı Hakkında Komisyon isimli raporda; öncelikle ihracatın değer ve miktar açısından hacmini arttırmak, ihracatı teşvik etmek için dış ticaret kredilerinin önemine ve lüzumuna değinilmiştir. Bunların yanı sıra bahsi geçen raporda, kredilerin ticari ilişkilerde oldukça önemli olduğuna değinilmiş; ticaret-i hariciye kredisinin lüzum ve ehemmiyeti konusunun derinlemesine irdelenmiştir. İhracat kredilerinin sadece vadeli satış işlemlerinde değil; aynı zamanda peşin ödemeli ihracat işlemlerinde de kredi kullanımının faydalı olduğu ifade edilmiştir. Çünkü ihracat hacminin arttırılmasının ülkenin kalkınmasındaki önemli araçlardan biri olduğu vurgulanmıştır. Bu çerçevede, bankaların ihracat kredisi hizmetlerinin artırılması gerektiği belirtilmiştir.

Raporda, ihracat kredilerinin diğer ticari kredilerden farklı hüküm ve esaslara dayandığından bahsedilmiştir. Türkiye'de faaliyet gösteren yerli veya yabancı bankaların ihracat mevzusunu bütünüyle ihmal etmedikleri; ancak ticaret-i hariciyemizin inkişafı için ihtiyaç duyulan kredi, teşvik ve desteklerin yeterli düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda, ihracat kredilerinin diğer ülkelerdeki farklı uygulama yöntemleri ve yabancı ihracat kredi kurumlarının

genel durumları ve işleyişleri irdelenmiş; buradan hareketle ülkemizde uygulanabilirlikleri değerlendirilmiştir.

Türkiye'nin 1933 Tediye Muvazenesi Raporu'nda ise dış ticaret işlemlerinde gerçekleşen ihracat ve ithalat verileri paylaşılmıştır. Raporda dış ticaret işlemleri aktif ve pasif olmak üzere iki kısımda kaydedilmiştir. Aktif kısımda ihracat değerleri yer alırken, pasif kısımda ithalat verileri yer almıştır. Bu çerçevede, 1933 yılında Türkiye'nin toplam ihracat değeri 107.435.853 TL iken; ithalat değeri ise 126.669.388 TL'dir. Bu veriler, ülkemizin 1933 yılı dış ticaret hacminin 234.105.241 TL ve dış ticaret açığının ise 19.226.476 TL olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte dış ticaret açığının sırasıyla; sermaye hareketleri, devlet işlemleri ve faiz ödemelerinden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Buna karşın dış ticaret fazlası ise sırasıyla; emtia, ticari hizmetler ve seyahatler muhacirleri kalemlerinden elde edilmiştir. Raporda ayrıca, 1926 yılından 1933 yılına kadar ihracat ve ithalat verilerine de yer verilmiştir. Bahsi geçen her iki rapordan; dış ticaret açığının oluşmasına sebep olan ekonomik unsurların teşvik ve desteklerle azaltılabileceği, özellikle bankaların verecekleri kredilerle ihracat hacminin artacağı ve böylece dış ticaret açığını azaltacağı anlaşılmaktadır.



## KAYNAKÇA

### Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Âli İktisat Meclisi Raporu: Âli İktisat Meclisi'nin Temmuz 1932 Devre-i İçtimasında Müzakere Edilen İhracat Kredisi ve Teşkilatı Hakkında Komisyon Raporu.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Âli İktisat Meclisi Raporu: Türkiye'nin 1933 Tediye Muvazenesi.

### Diğer Kaynaklar

AKIN, F., & Bayraktar, S. (2001). Erken Cumhuriyetin İktisadi Kurumlarından Biri: Ali İktisat Meclisi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29, 116-117.

BAHTİYAR, G. (1928). İktisat Meclis-i Âlisi, *İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası*, 4, 257.

BORATAV, K. (1982). *Türkiye'de Devletçilik*, Ankara: Savaş Yayınları.

DURDU, M. B. (2008). Camilla Jaquart'ın Raporuna Göre Atatürk Döneminde Türk Ekonomisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(1), 22.

KORALTÜRK, M. (1996). Ali İktisat Meclisi (1927-1935), *Ekonomik Yaklaşım*, 7(23), 49-56.

KURUÇ, B. (1988). *Belgelerle İktisat Politikası (1929-1932)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

ÖZTÜRK, K. (1968). *Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları*, İstanbul: Ak Yayınları.

SEVİM, A. (2006). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

YAKTI, Ö., & Soylu, P.Ü. (2011). İktisadi Kalkınma Yolunda Oncu Bir Danışma Organı: Ali İktisat Meclisi, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 47, 679.

TEKELİ, İ., İLKİN, S. (1977). *1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları*, Ankara: ODTÜ Yayınları.

EK 1

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ  
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ass

Âli İktisat Meclisinin  
temmuz 1932 devrei içtimanda müzakere edilen  
-- İhracat kredisi ve teşkilâtı -- hakkında  
Komisyon raporu

-12-

030	01			39	234	1
-----	----	--	--	----	-----	---

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ  
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ass

ÂLİ İKTİSAT MECLİSİ RİYASETİ ALİYESİNE

İhracat kredisi ve teşkilâtına ait mevzuu tetkik için teşkil buyurulan komisyonumuz muhtelif celselerde ihracatımızı ve ihracat kredisini alakadar eden ahvalia ve ihracat kredisinin tanzimindeki lüzum ve menfaati müteale ederek bu hususta vasıl olduğu netayıcı berveçhi zir Yüksek Meclisinin nazarı ittilâna arzeyler.

İhracat kredisinin hususi bir tetkik mevzuu olması, tediye muvazenesinde esaslı bir unsur olarak göze çarpan ihracatımızın kıymet ve miktar itibarıyla hacmini arttıracak muhtelif tedbirler arasında ehemmiyetli bir mevki tutmuş olmasından ve bu nevi kredilerin dahili ticaret kredilerinden tamamen farklı hükümlere ve esaslara tabi bulunmasından ileri geldiğine şüphe yoktur.

Memleketimizde çalısın millî ve ecnati bankamızın bu günkü faaliyetleri ihracatçılarımızı tamamen ihmal edici bir vaziyette bulmamakla beraber Ticareti Hariciyemiz için hususi bir kredi tesekkülü etrafında hisselenen ihtiyacların tamamıyla bertaraf edilmemiş olduğu aşkârdır. Bu lüzum ve ihtiyacı tobarüz ettirebilmek için, ihracat kredilerindeki hususiyeti ve muhtelif tatbik şekillerini ve diğer memâketlerde mevcut ihracat kredisi müesseselerinin umumî vaziyetlerini kısaca müteale etmeyi faideli görüyoruz.

Ticari muamelelerde kredinin oynadığı rolü mevzuu bahs etmeğe hâcet görüyoruz. Esasen Meclisi Ali ihracatımızın inkişafı çare ve tedbirlerini hulâsa eden 8. evvel. 1930 tarihli raporunda ticareti hariciye kredisinin lüzum ve ehemmiyeti üzerinde kâfi derecede tevakkuf buyurmuştu.

Her şeyden evvel şurasını kayıt edelim ki ihracat kredisi mefhumunda yalnız vadeli satış muameleleri müncemiş değildir. Ötedenberi peşin muamele gören ihracat maddelerimizde dahi bu nevi kredilerin müdahalesi ekseriya zaruri ve tabii görülür. Peşin satışlarda dahi,

030	01			39	234	1
-----	----	--	--	----	-----	---

2

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ  
CUMHURİYET ARŞİVİ

-2-

mal ancak usulü dairesinde alıcı tarafından tesellüm edildikten sonradır ki bedeli tahsil olunur. Bu suretle malın sevkiyle bedelinin tahsili arasında geçecek müddet zarfında satıcının muhtelif ihtiyaçlar sebebiyle krediye müracaat etmesi zaruret kesbeder. Vade ile satılan mallarımızın satıcıları içine bu nevi kredilerin lüzumu ise evleviyetle varit olur. Bilhassa tütün bahsinde vadeli satışlar en mühim tütün mahreçlerimizden birini teşkil eden Almanyada bu günün zaruri bir teadmülü ticari hükmünü almış gibidir. Mevcut tütün stoklarımızın likidasyonunda bu zaruret kabili ihmal değildir.

İhracat kredilerinde hususi bir risk nazarı dikkati celbeder. Memleket dahilindeki ticaret harekâtını tanzim eden kredi müesseseleri kredi lehdarlarının her an ve zaman vaziyetlerini göz önünde bulundurarak bu sahadaki tebeddül ve tehâdüllere mütevazi tedbirler alabildikleri ve kredinin her hangi bir sebeple tasfiye edilememesi vaziyeti karşısında kolay ve müessir takip cihazlarıyla müsellâh oldukları halde, ecnebi memlekote sevkolunan mallar üzerine itibar yapan bankalar, ecnebi alıcının vaziyetini iyice bilmeme <sup>bu işin vaziyetini</sup> veya tahkik ve tespit edebildikleri vaziyetlerin tahavvül eden seyirlerini muntazam bir surette takip edememeleri ve nihayet müşteri tarafından redde maruz kalan malleri değer fiatından dun bir bedelle ecnebi piyasalarda elden çıkarmağa veya ehemmiyeti bir masraf ihtiyariyle gerisi geriye celbe mecbur kalmaları risklerine karşı aynı derece kuvvette teminatla mücehhez bulunmamaktadırlar.

İhracat kredilerinin tazammun ettiği bu hususi riskler bu sahadada çalışan bankaları ekseriya ihtiraza davet etmekte ve binnetice ihracatçılarımız ticareti hariciye kredileri işlerinde ağır ve müşkül şarti kabul ve ifa mecburiyetleriyle karşılaşmaktadırlar.

İhracat kredilerinin yukarda arzolunan hususiyeti her memlekette olduğu gibi bizde dahi bu nevi kredilere müteallik işlerle meşgul olacak special bir bankanın teşkili lüzumunu ifadeye kâfidir.

030	01			39.2341
-----	----	--	--	---------

İhracat mallarımızın peşin satışlarından doğan ticari senetlerin tediyesi ve vadeli satışlarda satış bedellerinin vadesinde temini istifası için alıcının satıcı üzerine keşide ettiği basit veya vesikalı vadeli poliçaların kabulü şeklinde cereyan eden ihracat kredilerini yapacak bir bankadan atideki faide ve hizmetler beklenilir:

- a) Şube ve muhabirleri vasıtasıyla hariçteki piyasaların ve bu piyasalarda ihracat mallarımızın mübayaasıyla alâkadar firmaların vaziyetlerini ve satış teamüllerini yakından takip ve bu hususta ihracat tacirlerimizi tenvir ederek muamelelerin emniyet ve selâmet dairesinde cereyanına yardım etmek,
- b) İhracat mallarımıza emin mahreçler bulmak ve dahildeki satıcıları muntazam bir teşkilât altına girmeye sevk etmek ve ihracatçılarımızla hariçteki alıcı evler ve teşekküller arasında münasebet tesisine delâlet eylemek.
- c) Kanun ve talimatı mahsusası mucibince <sup>standarizâ edilmiş</sup> olan mallar için krediyi katetmek suretiyle ihracatımız için hayatî ehemmiyeti haiz olan <sup>standarizasyon</sup> meselesinin hâline yardım etmek.
- ç) Enebi memleketlerde mal satan tacirlerimizin bu muamelelerinden mütevellit alacaklarının tahsiline tavassut eylemek.
- d) Peşin satışlarda ihracatçının, malın sevk ve tesellümüne kadar muhtaç olaacağı nakit ihtiyacını temin ve vadeli satışlarda da vadenin inkızası tarihinden evvel satıcının kredi ihtiyacını karşılamak üzere, mal bedelini nakit senedat ve vesaki ticariyeye tedavül ve hareket inkânını vermek.
- e) Memleket dahilinde gelişen bankaların ticareti hariciye sahasında yaptıkları kredi muamelelerine daha fazla bir emniyet ve kuvvet bahşeylemek.

030	01			39	234	1
-----	----	--	--	----	-----	---

MEVLEY ARŞİVLERİ -4-  
GUMHURİYETİ

f) Teşkilât ve vesaiti gayri kâfi gelmesi dolayısıyla mallerimizi memleket dahilinde satmak suretiyle alâlade bir mütavassıt rolünü ifa eden bir çok tüccarımızı doğrudan doğruya ihracat yapacak ve binnetice memleket için daha nafi şekilde çalışacak bir hale geçirmek .

Esaslı faydaları yukarıda hülâsa edilen ihracat kredi müessesesinden, beklenen hizmetlerin dahil memleketteki satış işlerini tensik ve bir teşkilâta rapt suretiyle tanzim edilmiş olmasıyla taakkuk edebileceği şüphesizdir. Bu itibarla ihracat kredisinin tanzimi işinde , bir taraftan ihraç emteasının kolaylıkla sürümünü temine müsait şartta altında ihrarı ve diğer taraftan satış teşkilâtı ve malların ihraç limanlarında indehace bekâetilebilmesini kolaylaştıracak tesisatın vücuda getirilmesi esbabını temin cihetleri de mütalea olunmalıdır.

Memleketimizde şimdiye kadar ticareti hariciye muamelâtının kredi ihtiyaçlarına muhatap olacak hususi bir teşekkülün mevcut olmasının mahzurlarını ve tehlikelerini, mümasil emtiayı ihraç eden memleketlerin biaman zekâbetleri sahasındaki müşkilâta hissettığımız gibi, mallerinin satışından) ecnebi piyasalarla sarveken veya ecnebi piyasalarını ve müşterilerinin vaziyetlerini iyice tanımlıyarak muamele-ye girişen tacirlerimiz ihraç ettikleri mallerden bir kısmının o piyasalarda maruz kaldıkları menfi ekibetler ve bu kısım satıcılarımızın münasebette buldukları bankalarının bu yüzden uğradıkları zararlarla da ayrıca tebarüz ettirmek kabildir.

Ticareti hariciye teşkilâtının boşluklarını doldurmak üzere hükümetçe mühim bazı ecnebi ticaret merkezlerinde Ticaret Mümessillikleri ve İstanbulda da bir Ticareti Hariciye Ofisi vücuda getirilmiş olmakla beraber, ticarî istihbarat sahasında faydası kabili inkâr olmayın bu organların ticareti, hariciyemizin inkişafına matuf tedbirlerin

030	01			39	234	1
-----	----	--	--	----	-----	---

RESMİ ARŞİVİNDE GİZLİ  
GÜMÜŞLÜK

-5-

ikmalî ve bilhassa hususî bir kredi mekanizmasının ihdası zaruretlerini bertaraf etmeğe kâfi gelmiyeceği muhtacı izah değildir.

Teşkil olunacak ticareti hariciye bankasının sermaye ve faaliyet mevzuunun ana hatlarını tespititten evvel ~~diğer~~ bazı memleketlerdeki mümasil müesseselerin vaziyetine kısaca işaret etmek isteriz:

İhracat işlerinde spesiyalize olmuş dünyanın es- eski müesseseleri İngiliz ticareti hariciye bankalarıdır. Adedi (20) yi ve mecmu sermayeleri (45) milyon İsterlingi müteceviz olan bu bankalar bilhassa İngiliz müstemlekâtında ve dominyonlarda, fakat aynı zamanda bir çok başka noktalarda da, cemun (1900) kadar şubeye maliktirler. İngilterenin muazzam ticareti hariciyesinin inkişafında, ticaret filosu ve kömür istasyonları <sup>ve diğer</sup> mühim birer rol oynamışlarsa, bu bankaların faaliyeti de belki daha müessir bir amil olmuştur.

Alman ticareti hariciye bankalarına gelince, bunlar İngilizlerin- kine nazaran daha yeni olduğu gibi şubaları da daha mahduttur. Buna mukabil daha entansif bir surette çalışırlar. Alman ihracat bankaları yalnız kredi açmak ve rezeignement toplamak değil, aynı zamanda propaganda vesair vesait ile alman mallarına için yabancı kalmış piyasaları açmak suretiyle çok aktif bir rol oynamışlardır. Mahreçlerle daha yakından ve daha esaslı bir surette meşgul olan bu bankaların memaliki cenebiyedeki şubeleri birer mahallî banka şeklini almış ve bu sayede buldukları piyasalardan merdaat <sup>olarak</sup> kasalarına yatarılan ve yüksek yekûnları bulmuş mevaliğ ile ana memleketleri ihracatının mühim bir kısmını finanse edebilmişlerdir.

Şim li Amerika Müttehit Devletleri , ihracat muamelelerinin birdeh bire inkişafını bir taraftan harbi umuminin çıkmasına diğer taraftan aynı sıralarda (Federal Reserve Bank) sisteminin ihdasına medyundur. Filhakika, daha evvel amerikan bankaları senedat cüzdanlarını reeskonte ve mobilize edemediklerinden ticareti hariciyeye lâzım gelen yardımlarda bulunamıyorlardı. Harbi umuminin başlangıcından itibaren Avrupanın ve hususiyetle İngilterenin malî himayesinden mahrum

030	01			39	234	1
-----	----	--	--	----	-----	---

6

DEYANET ARŞİVİ  
GUMHURİYET ARŞİVİ

-6-

kalan cenubi Amerika piyasasını ve bilâhara tedricen daha başka piyasaları kazanmak, kudretli Amerikan bankalarının ihracat ticaretine tevaccüh etmeleri ve ecnebi merkezlerde şubeler açmalarıyla kabil olmuştur.

Fransa, harici ticaret teşkilâtında diğerlerine nazaran en geri kalanıdır. Fransız kredi müessesâtı umumiyet itibariyle ihracatla ve ecnebi piyasalarla hemen hemen hiç alâkadar olmadıklarından, Fransız ihracatçıları İngiliz, hatta Alman ihracat bankalarının hizmetlerine muhtaç kalmışlar ve bu yüzden bir çok piyasaları <sup>A</sup>zakiplerine kaçırmışlardır. Son zamanlarda tessüs eden Fransa Ticareti <sup>A</sup>Hariciye <sup>B</sup>Bankasının teşkilinde, kredi müesseselerinin muzaharetlerinden ziyade Fransız Hükümetinin manevi ve malî kuvveti amil olmuştur.

Memleketimizde teşkilî lüzumunu arzettiğimiz Bankanın sermayesine devletin ve millî bankalar ile satış işleriyle alâkadar teşekküllerin ve bilhassa bir kaç seneden beri ihraç mntakalarımızda taazzuv etmeğe başlayan zirafî kredi kooperatiflerinin olbaptaki kanun mucibince aralarında tesis edecekleri birliklerin ve nihayet ihracat işleriyle alâkadar hususi firmaların iştirak ettirilmesi ve ticaret odaları varidatının "ticaret odaları bankası" tesisi için tefrik edilen 10 larının, bu teşekkülün menabil maliyesinin takviyesine tahsis olunması ve hatta ticaret odaları arasında vücuda getirilmesi tasavvur edilen birliklerin işbu bankaya hissedar olarak ithali derpiş olunabilir.

Yukarıda tadat olunan hususattan maada ihraç kredileri için zaruri telâkki olunan sigorta işlerinin dahi <sup>A</sup>Ticareti <sup>B</sup>Hariciye <sup>C</sup>Bankasına deruhte edilmesi şayanı müteale bir mevzu mahîzetinde görülmektedir. Fihhakkıka ticareti hariciye bankası sayesinde kredinin tasammun ettiği riskler azaltılmış olmakla beraber büsz bütün izale edilmiş değildir. Bankaca açılan bir kredinin, <sup>debi</sup>hattı asgarî dahilinde olsa dahi, az çok bir riskle karşılaşması ihtimali, ticareti hariciye kredisi bahsinde bir sigorta servisiş ihdası fikrini muhik ve zaruri göstermektedir. Bu sigorta, ihracat üzerine kredi yapan müesseselere karşı memaliki ecnebiye

030	01			39	234	1
-----	----	--	--	----	-----	---

7

BEKLENTİ ARŞİVİ  
CUMHURİYET ARŞİVİ

-7-

bulunan tüccarın tediye kabiliyetlerini temin eylemeğe hizmet eder. Harici kredi sigorta işleri dahildeki krediler için tatbik edilen sigortalardan daha nazik <sup>ve</sup> ehemmiyetli olduğundan ekseri Avrupa memleketlerinde bir devlet işi olarak telâkki edilen bu nevi sigortalar resmi teşekküllere verilmiştir. Harici sigorta teşekkülleri :

- a) Kredi ile satılan eşya bedelinin vadesinde ödenmemesinden mütevellit risklere,
- b) Müşteriye sevkedilen mallerin müşteri tarafından kabul ve tesellüm edilmemesinden doğacak zararları

temin eder.

Bu sahadaki sigorta muameleleri ya mal bedeli için satıcının alıcı üzerine keşide ettiği çek ve poliçaların üzerine icap eden meşruhatın derci suretiyle veya bu husus için ayrıca bir sigorta poliçası mahiyetinde bir beyanname tanzimi şeklinde cereyan eder. Birinci şekil ticareti hariciye bankalarının senedat üzerine koydukları "acceptation"a tamâmî müşabih ve adeta bu mahiyette olduğundan sigorta işinin de atiyen işbu bankanın faaliyet mevzuuna ithali ve bir section halinde mezkûr bankaca tedviri muvafık mütalea olunmuştur. Ancak sigorta muamelâtından dolayı müşterilerden alınacak primler bazı ahvalde , bilhassa başlangıçta , tediye olunacak tazminata kâfi gelmeyeceği cihetle ve ihracatı teşvik ve inkişaf ettirmek namaktaki nazardan umumi ve millî menfaatî sebebiyle, diğer memleketlerde de olduğu gibi hükümetimizin bir miktar tahsisatla bu servisin faaliyetini kolaylaştırması şayanı temennidir.

Komisyonumuzun, teddi buyurulan mevzu üzerinde berveçhi maruz mütaleatını yüksek Meclisinize arz vesilesiyle hürmetlerinizi teyit ederiz.

030	01			39 234 I
-----	----	--	--	----------



ASS

Âli İktisat Meclisinin sekizinci ıktima devresi (10 - 24 Temmuz 1932) müzakerat ruzaimesine dahil bulunan (ihracat kredisi ve teşkilâtı ) mevzuuna dair hususî encümen tarafından hazırlanan ve mezkûr encümen azası tarafından ittifakla kabul edilerek Heyeti Umumiyeye sevk edilen merbut rapor, 21 Temmuz 1932 tarihli Heyeti Umumiye ıktımaında tetkik edildiği esnada, azadan Cümhuriyet Merkez Bankası Umumi Midiri Salâhattin Beyefendi berveçhi ati mütaleada bulunmuştur :

" Encümenin vâsıl olduğu kanaatler, nazari kanaatlerdir. Bir Banka tesisi için daha başka elemanların bilinmesi lâzımdır. Bunlar nazarı dikkate alınmadan Banka teşkili teklifi cesurane olur. Zira Bankanın imkânları ne olabilecektir ? Bunu bilmek lâzım gelir.

" Türkiye gibi iktisadî ve malî imkânları çok mahdut olan bir memleketin böyle bir işe girişmesi çok güçtür.

" Bizde faiz 9 - 12 dir. Halbuki müğteri memleketlerde taux d'escompte daha ucuzdur. O memleketler bu teşkilâtımızdan istifade edemez fikrindeyim .

" Binaenaleyh bir ihraç bankası teşkil zamanı gelmiştir fikrine iştirak edemiyorum.

Azadan Mahmut Celâl Beyefendinin mütaleası :

" Arkadaşım Salâhattin Beyefendinin mütaleat ve beyanatına iştirak ederim.

" Haricî ticaret kredisini ve bir banka teşkilini ben de halen faidesiz ve nabemevsim addederim.

" Bugünkü haricî ticaretimizin tâbi olduğu şeraite nazaran banka, masarifi umumiyesini çıkarmak ve hayatiyetini korumak imkân ve vesaitine malik olamayacaktır.

030	01			39	234	1
-----	----	--	--	----	-----	---

- II -

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ  
CUMHURİYET ARŞİVİ

" Mal ve nakit (döviz) kontenjanı ve kompensasyon şekillerinin her yerde ilerlediği bir zamanda ihracat bankası teşkilini düşünmek bence hâdiselerin arkasından yürümek olur. Demek isterim ki ticareti hariciyemiz için bankadan evvel düşünülecek ve yapılacak daha mühim işler ve esaslar vardır.

" Bizim memleketin haricî ticaretinde faideli ve müessir olabilecek şekil haricîden memleketimize ucuz kredi getirmek (meselâ accreditif şeklinde ) ve kullanmaktır.

" Döviz ve Kambiyo üzerinde hemen her devletin aldığı tedbirlerle buna imkân yoktur.

" Mühtelif işler üzerinde ve muntazam surette fondé olarak çalışan yerli ve ecnebi bankalar haricî ticaret kredisi ile de meşgul olmaktadırlar ve bugün işini muntazam yürüten, emniyet (Solvabilité) gösteren ticarethaneler için hatta ihtiyaçlarından fazla kredi mevcuttur.

" Avrupada bazı memleketlerde teklif olunan şekil<sup>de</sup> ticareti hariciye kredisi istigal etmek üzere birkaç banka teşkil olunmuştur. Bunlar tabii ve normal zamanlarda bien fondé bankaların yanında muvaffak olmamışlardır.

" Mütaleatımın hulâsası bu olabilir .

" Şunu da ilâve edeyim ki Encümenin raporundaki istinat ettiği esbabı mucibenin bir çoklarını da varit görmüyorum. Bu itibarla kendileri ile de hemefkâr olamadığımdan dolayı müteessifim.

" Bundan başka ihracat kredisini tanzim için teşkil edilecek bankanın sermayesini temin için komisyonca Devlet hazinesinden ve millî bankaların sermayesinden tefrik edilecek miktarlara müracaat edilmesi fikri ileri sürülüyor. Memleketimizde ufak sermayeli birtakım bankalar mevcuttur ve bu bankalar buldukları mahallerin iktisadiyatı üzerinde az çok müessir olsalar bile müteferrik ufak sermayelerden terekkep etmiş

030	01			39	234	1
-----	----	--	--	----	-----	---

10

DEVLET ARŞİVİ  
CUMHURİYET ARŞİVİ

mahdut imkânlı müesseseler olduklarından umumî iktisadiyatımız üzerinde müessir olamazlar. Bu müessiriyeti temin için Banka sermayelerinin büyük miktarda olmasına ihtiyaç vardır. Binaenaleyh ihracat kredisi bankasının bu suretle mevcut bankaların sermayelerinden tefrik edilerek teşkili yeni bir séparation tevhit edeceğinden bu cihetin rapordan çıkarılmasını teklif ederim . "

Azadan Şerif Remzi Beyefendinin mütaleası :

" İhracat kredisi demek ecnebiye satılan malın bedelinin tesviyesi için ecnebi memleketlerdeki müşterilere malın tesliminden sonra tediye teshilâtı yapmak demektir. Bu itibarla :

1 - İhracata kredi vermekliğin zamanı değildir. Zira beynelmilel borçlar ödenmemeye doğru gidiyor ;

2 - İhracata kredi vermek Türkiye için mevzu bahis olmamalıdır. Zira sağlam olan müşterilerimiz hep bizden zengin ve onlarda faiz bizden aşağıdır. Bu vaziyette bizim kredi vermemiz mantık ve hesaba muarızdır ;

3 - İhraç ettiğimiz mallar kredi mevzuu olamaz çünkü istihlak malıdır. Sağlam kredi bulmak mümkün iken bunun mevcut olmamasından dolayı maniaya oğrayan ihracatımız yoktur.

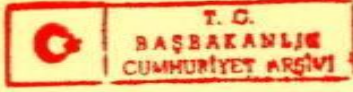
Binaenaleyh Türkiyede ihracat kredisi meselesinin bugünlerde mevzu olmadığı mütaleasındayım. "

Azadan Niyazi Asım Beyefendi atideki mütaleayı serdetmiştir :

" İhracatı teşvik için bir çok memleketler tedbirler almışlardır. Bu memleketler meyanında vaziyeti iktisadiyeleri bizimkine müşabih olan memleketlerin aldıkları tedbirlerle elde ettikleri neticeleri tetkik ettikten, ve bilhassa ihracat mallarımız hakkında ayrı ayrı tettebbüe müstenit etraflı bir tetkikten sonra varılacak neticeye göre Hükûmete şayanı tavsiye tedbirler arz ve iraeisi muafik olur. "

030	01			39	234	1
-----	----	--	--	----	-----	---





Sahife - 1

1. - Aktif kısım

Madde - 1

fıkra: a, b, c.- Emtia ihracatına ait olan bu maddenin a,b,c. fıkraları için topsayı halinde konulan 96.161.355 lira, İstatistik Umum Müdürlüğünün verdiği malumatıv üzerinedir.

1933 ihracatımızda, 1932 seresindeki<sup>ne</sup> nisbete 5.139.500 liralık bir kıymet noksanı bulunduğu görülmektedir. Sıklet itibarile her iki yılın mukayesesi yapıldığı zaman, 64.550.238 kile derecesinde bir fazlalık meydana çıkıyor. Şu hale göre , hey'eti umumiyesi ile ihracatımızın sıkletçe değil, fakat kıymetçe gerilediği anlaşılmaktadır. Tediye müvazenelerinin ilk yapılmağa başladığı 1926 yılındaki ihracatımızın sıklet ve kıymeti esas tutularak bunların herbiri için 100 adedi sahihini, kuracağımız nisbete temel yapmak suretile, 1932 yılı tediye müvazenesinde ihracatımızın 1926 ya nazaran sıklet itibarile 84,8 ve kıymet itibarile ise 54,3 ~~nisbetini~~ nisbetini verdiğini görmüştük. Halbuki şimdi yaptığımız 1933 tediye müvazenesinde ihracatımızın sıkletçe 1926 ya nisbete 93,2 rakamını ve kıymetçe ise 51,5 rakamını gösterdiğini nazarı itibare alırsak, 1932 nin ihracat miktarına nisbete 1933 -te sıkletçe 8,4 derecesinde bir artmaya karşılık kıymetçe 2,8 derecesinde bir eksilme görmekteyiz .

Demek oluyor ki 1933-te ihracatımız, 1926 ihracatına nisbete sıkletçe ~~88~~ yalnız 6,3 kaybetmişken kıymetçe hemen yarı yarıya (48,5) eksilmeye uğramıştır .

030	10	27 153 8
-----	----	----------

Sahife - 2

fıkra : d.- 1933 yılı içinde başlıca limanlarımıza uğrayan yabancı vapurların satın aldıkları kumanya ile bu vapurlara verilen tatlı su için, ticaret odaları nezdinde yapılan anketten derlenen malûmat bize 322.000 liralık bir hasılat elde edildiğini göstermektedir. 1932 tediye müvazenesinde bu fıkraya ait olmak üzere ticaret odalarından elde edilen malûmat pet nakıs görülrerek tahmine müsteniden tabloya 500.000 lira konulmuştı. Halbuki 1933 yılı için belli bağı limanlarımızın ticaret odalarından derlenen malûmatın daha esaslı tahminlere veya kayıtlara müstenit olduğu görüldüğünden biraz evvel söylenmiş olan ( 322.000 ) liralık rakamın olduğu gibi tabloya geçirilmesi daha emniyetli bir hesap olarak kabul edilmiştir.

Madde - 2

fıkra : a.- Şimdiye kadar yapılan ~~kmx~~ tediye müvazenesinde "ihracatımızın FOB kıymetini elde etmek için vaki olan tashihler" kaydile bir meblağ tahmin edilerek aktif hesabımıza geçirilmekte idi. Netekim 1932 tediye müvazenesinde de bu fıkraya 7.000.000 liralık bir aktif konulmuştur. Halbuki, Umum-Kâtiplikçe, Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti ve İstatistik Umum-Müdürlüğü nezdinde yapılmış olan araştırmalar neticesinde :

030	10			27	153	8
-----	----	--	--	----	-----	---

" Haricî ticaret istatistikleri için gümrüklerde cereyan eden muamelelere dair talimatın 12 inci maddesi, hükmüne tevfi kan, ihracat istatistiklerinizde zaten FOB kıymetlerin dahili hesap edilmiş olduğu ~~xxx~~ meydana çıkarılmıştır. Bu takdirde ise, mezkûr talimatın mer'iyete geçtiği 1929 yılındanberi ve bilhassa 1930, 1931 ve 1932 yıllarında yapılmış olan tediye müvazenesindeki işbu (FOB kıymet tashihi) ~~xxx~~ rakamlarının lüzumsuz olarak hesaba geçirilmiş olduğu kendiliğinden anlaşılmaktadır. Bu bakımdan daha evvelki tediye müvazenesinin göstermiş olduğu neticelerdeki farkların bu yanlış hesaplar

Sahife - 3

ile malûl olduğu fikri hasıl oluyor. Nasıl ki 1932 tediye müvazenesinde aktif ve pasif kısımlar hesaplarının karşılaştırılması neticesinde 7.031.000 liralık lehimize bir müvazere farkı mevcut olduğu ortaya çıkarılmış idise de , bunun 7 milyon lirasının saten FOB kıymetlerin tashihi için o zaman yersiz olarak aktif hesaba geçirilmiş olan tahmini bir rakamdan ibaret olduğu göz önüne alınınca, lehimizde çıkarılan bu neticenin bir temeli bulunamıyor.

fıkra : b.- Kanunî mevzuatımıza ve itihaz olunan iktisadi tedbirlere göre, ihracat kıymeti yekûnlarının saklanmakta değil, bilakis doğru olarak beyanında, bilhassa memlekete ithalât yapmak hakkını elde etmek bakımından, menfaat bulunduğu düşüncesile, ihracat beyannamelerinde kıymet tashihleri için geçer sene olduğu gibi, bu sene dahi bu fıkraya bir rakam koymağa lüzum görünmemiştir.

Madde - 3

Altun külçe ve para, esham ve tahvilât ile kâğıt para kaçakçılığı bakımından 1932 senesi müvazenesi için Yüksek İktisat Meclisince yapılan tahminlere esas tutulmuş olan düşünceler bu sene için dahi aynı tarzda varit görülmektedir.

Muhafaza teşkilâtı ile cezaî müeyyidelerin bu hususta emenedici tesirleri nazarı itibara alınıarak, 1933 tediye müvazenesinde, 1932 ye nisbetle daha az bir paranın kesaba geçirilmesi hakikate daha uygun olduğundan, bu fıkraya yalnız 4.000.000 lira konulmuştur.

Madde - 8

Recebilere yapılan ticari hizmetler karşılığı olan intifalar gösteren bu maddeye bir rakam koymak için denizyolları işletme

030	10		27	153	8
-----	----	--	----	-----	---

Sayfa - 4

müdürlüğüne, vapurculuk T.A.Ş. ve İstanbul deniz ticareti müdürlüğüne müracaat edilmiştir. Denizyolları İşletme müdürlüğünden alınan cevaba nazaran yabancı memleketlere yapılan yolcu eşya ve hayvanat nakliyatının 84.154 lira tuttuğu görülmüştür. Bu hasılatın yarısının Türk tebaası tarafından tediye edildiği tahmin olduğundan mezkûr meblağın yarısı alınmış ve buna, gerek yabancı memleketlere eşya nakletmek suretile, gerek gemilerin yabancılara kiraya verilmeleri neticesinde ~~faaydalanarak~~ faydalanan, müteferrik türk şilep sahiplerinin İstanbul deniz ticareti müdürlüğü vasıtasile bildirdikleri, 44.588 liranın ilâve edilmesi suretile 86.665 liralık bir yekûn hâsıl olmuştur. Ancak vapurculuk şirketinden doğrudan doğruya malûmat alınmadığı gibi müteferrik surette armatörlere müracaat yoluyla ecnebi memleketlere ~~vakubulan~~ vakubulan yolcu ve emtia nakliyatından hâsıl olan intifa miktarının öğrenilmesi için İstanbul deniz ticareti müdürlüğünden de müsbet bir cevap elde edilememiştir. Şu takdirde, toplanılan malûmat hakikatten nakıs bulunmaktadır. Bu nakıs kalan kısmın tahmine istinat ettirilmesi ve işbu tahminin de 1932 müvazenesindeki esaslara ve malûmata bakılarak yapılması zarurî görülmüştür. 1932 yılında müvazeneye 263.000 lira konulmuştu ki bunun 52.500 lirası mülga seyri sefainin hasılatından ve mütebakisi ise yabancı limanlarına işleyen diğer millî ticaret gemilerimizin hasılatından bulunuyordu. Bu halde seyri sefain idaresi gemilerinden başkaca gemilerin hasılatı 310.500 lira raddesinde imiş. Bu meblağın içinden bu defa, müteferrik Türk şilep sahiplerinin ~~âif~~ bildirdikleri 44.588 liralık eşya nakliyatı intifaini düşersek, elimize 265.912 lira kalır. Denizyolları İşletme müdürlüğünden 1933 yılı için alınan rakamın 1932 ye nisbetle oldukça noksan olduğu göz önünde tutulunca, bunun haricindeki vapurlar hissesine çıkarılmış olan işbu 265.912 liranın da bu defa tamamen hesaba katılmaması lâzım görün geldiği

10	27	153	8
----	----	-----	---



Sahife - 6

Madde - 10

Yabancı mallarının aktarma ve transitinden elde edilen menafi hakkında başlıca limanlarımızdaki ticaret odalarından derlenen malûmata göre, İstanbul için 804.025 , Trabzon için 213.931 , İzmir için 90.889 ve Mersin için 17.559 lira ki ceman yekûn 1.126.404 lira hasılat elde edildiği anlaşıl原因arak bu maddeye bu rakam konulmuştur.

1932 tediye müvazenesi yapılırken bu husustaki sorgularımıza yalnız İstanbul ve Trabzon ticaret odaları cevap vermişler ve böylece aktif hesabımıza 176000 lira geçirilmişti. Halbuki 1933 tediye müvazenesi için İzmir ve Mersin ticaret odaları da cevap verdiler. Bunların bildirdikleri rakamlar, 1932-nin yekûnunu yükselttiği gibi esasen aktarma ve transit işlerinden memleketimize giren para yekûnunda oldukça büyük bir fark bulunduğu da görülmüştür.

Netekim 1933-teki İstanbul liman hasılatı 37.742 lira iken 1933-te 804.025 liraya çıkmış ve Trabzonda 1932-nin 137.597 lirası yerine 1933-de 213.931 lira hasılat elde edilmiştir ki bunlar memleketimizde bu işlere ait kazançların gittikçe inkişaf etmekte olduğunu meydana koymasına hasebilen memnuniyete şayan görüldür.

Madde - 11

1933 yılında ecnebi memleketler ile cereyan eden posta, telgraf ve telefon muamelâtından mütevellit hasılat olarak Umum-Müdürlüğün bildirdiğine göre, bu maddeye 84.563 lira konulmuştur .

Şu takdirde 1932-nin 129.000 lirasına mukabil memleketimizin intifa miktarı 1933-te azalma göstermiştir. Bu halin ticari muamelat noktai nazarından muhaberatin daha az vaki olduğuna bir nişane sayılması varittir.

10	27	153	8
----	----	-----	---

Sahife - 7

## Madde - 12

İhracat ve mükerrer ihracattan doğan ticarî kazançlar, simsarîyeler, komisyon ve navul primajlarından mütevellit intifağ gösteren bu maddeye 1931 ve 1932 tediye müvazenelerinde yüksek iktisat Meclisince tesbit ve kabul edilmiş olan esasa tevfikân, ihracat kıymetleri yekûnunun % 2,5 alınarak hesap edilen 2.401.046 lira ve primaj miktarının ~~tax~~ tesbiti için de İstanbul, İzmir, Mersin, Samsun, Trabzon ticaret odaları nezdinde yapılan anketten derlenen malûmata istinaden hesap edilen 226.664 liranın mecmuu olan 2.630.710 lira konulmuştur.

## Madde - 13

Bundan evvelki müvazenelerde olduğu gibi, ithalât kıymetleri umumî yekûnumun % 2 sini gösteren rakam ile bu rakamın % 20 si alınarak bu maddeye 1.792.220 lira konulmuştur.

## Madde - 17

Banka hizmetlerinin kambiyo muamelelerinden elde ettikleri kazançları gösteren bu maddeye 1932 yılı için tahmin edilmiş olan 1.000.000 liranın gene aynı geçirilmesi, elde hakikatı gösterir vesaik ~~bulunamadığı~~ bulunamadığı cihetle, zarurî görülmüştür.

Ma

## Madde - 18

Bu maddeye, isterlinin 1932 yılında vasatî kuruna nisbetle 1933-te cüz'î bir sukut göstermesinden dolayı sermaye üzerine yaptığı zararlar nazarı itibara alınarak 332.000 lira konulmuştur.

030	10			27	153	8
-----	----	--	--	----	-----	---

Madde - 19

Ekonomi Bakanlığında alınan malûmata istinaden sigorta şirketlerinin memleketimizde ödedikleri sigorta tazminlerini gösteren bu maddeye, 1.003.604 lirası yangından 152.126 lirası nakliyattan 20.301 lirası kazadan ve 22.855 lirası da hayattan olmak üzere ceman 1.208.885 lira konulmuştur.

Madde - 21

Ecnebi tahvilâtı hamili olup Türkiyede oturan kimselerin hesabına 1933 yılı içinde haricîten derlenen intifa bedellerinin 434.579 liradan ibaret olduğu, bankalar nezdinde yapılan anketten anlaşılmış ve bu rakam tabloya geçirilmiştir.

Madde - 22

Memlekete muhaceret edenlerin resmî kayıtlara nazaran en az 21.901 kişi olduğu ve bunlardan her birinin bundan evvelki müvazenelerde kabul edilmiş olan esasa ~~xx~~ tevfiқан beraberlerinde 75 şer Türk lirası getirmiş oldukları tahmin edilmiş ve böylece 1.642.575 lira topsayı olarak konulmuştur.

030	10			27	153	8
-----	----	--	--	----	-----	---

Madde - 23

Şimdiye kadar yapılan tediye müvazenelerinde ecnebi memleketlerinde bulunan Türklerin Bankalar vasıtasile biryıl içinde gerek çek gerek havalename olarak gönderdikleri paraların yekûnunu öğrenmek için yalnız Osmanlı Bankası ile Amerikan Ekspres Bankasına müracaat edildiği görülmüştür. Netekim 1932 tediye müvazeresi için de yalnız bu iki Bankadan alınan ~~xx~~ malûmat üzerine 803.000 lira aktif hesaba

Sahife - 9

geçirilmiştir. 1933 müvazenesi için, Amerikan Ekspres Bankasının kapanması hasebile yalnız Osmanlı Bankasının bildirdiği 671.485 liralık bir rakamın elde bulunduğu görülmüştür.

Halbuki böyle ancak bir iki bankadan tahkikat yapılmasının sıhate karip neticeler vermeyeceği ve bunlardan başka daha bir çok bankalar vasıtasile de ecnebi memleketlerden Türkiyeye para gönderildiği düşünülerek, Kâatibi Umumilikçe bir taraftan da 1934 tediye müvazenesi için de anketler yapılmaya başlanmıştı. Bu anketlerin henüz neticesi alınamadan, dairemizin lağvedilmesi üzerine bu hususta nihai bir rakam elde etmek mümkün olamamıştır. Ancak 1934 yılı için kendilerinden malûme istenen 7 bankadan 6 sının verdiği cevaplara bakılınca : bu yılda ecnebi memleketlerden Türkiyeye gönderilen paraların yekûnunun 2.836.293 Türk lirası olduğu anlaşılmaktadır . Bu takdirde 1933 yılı için dahi yalnız Osmanlı Bankasının verdiği cevaptaki 671.485 lira ile iktifa etmenin katiyen doğru olamayacağı aşikârdır. Kaldı ki 1932 yılının tediye müvazenesi değil, ondan evvelki yılların tediye müvazenelerinde de yapılan anketlerin böyle nakıs bir halde olduğu, dosyaların tetkikinden, anlaşılmasına göre, o zamanlar tablolara konulmuş olan rakamların ne kadar az sayıyı itimad olduğu kendiliğinden meydana çıkmaktadır. Bu sebeple 1933 yılı için 1934 ün yukarıda yazıldığı yolda öğrenilmiş olan 2.836.293 liralık yekûnuna kıyas ederek ve ihtiyatlı bir tahmin olmak üzere bu maddeye 2.000.000 lira konulması muvafık görülmüştür.

Madde - 24					
030	10			27	1538

Ecnebi seyyahlar ve ziyaretçiler tarafından bırakılan paralara gelince : Turin kulübü 1933 yılı içerisinde bu seyyahların 52.300 kişi olduğunu yazıyor. Bunların her birinin muhtelif suretlele yaptıkları masrafları tafsil ederek 7.860.313 liralık bir meblağın Türkiyede bırakıldığı neticesine varılıyor. Bunun olduğu gibi kabulü ihtiyata muvafık görülmemektedir. Ancak 1932 tediye müvazenesi yapılırken o yıl içinde gelen seyyah sayısınının 45.000 kişiden ibaret olduğu nazarı itibara

Sahife - 10

alınarak adam başına ellışer lira sarfiyatta bulunulduğu düşünölmüş ve bununla beraber daha da fazlasile bu maddeye yuvarlak bir rakam olmak üzere üç milyon lira konulmuştu. 1933 yılında ise seyyah sayısında 7.300 kişilik bir fazlalık göröldüğüne ve Turing kulübün tahminlerini istinad ettirdiğı hesabların müdellal olmasına bakılarak adam başına yalnız eskisi gibi 50 şer lira konulmasının pek doğru olmayacağı mülâhazasile bu defa her bir seyyahın yüzer lira sarfetmiş olması tahmine esas tutulmuş ve böylece 5.230.000 lira bu maddeye geçirilmiştir.

Madde - 25

Hayır işleri için yabancı memleketlerden gönderilen paralar hakkında kızılây, Çocuk Esirgeme Kurumu, ve Sıhhat Vekâletinden malûmat alınmış ve bundan başka azlık ve ecnebi mekteplerinin bulduğu illerdeki maarif müdürlüklerinden toplanan rakamlar ile bu maddeye 576.702 lira aynen konulmuştur.

Madde - 26

<sup>1</sup> <sup>a</sup>  
Asrı atika araştırmaları için yabancılar tarafından yurdu-  
muzda harcanan para, Tayyare Cemiyeti biletlerinin yabancı memleketler-  
teki satış hasılatı, Ford müessesesinin mukavele ahkâmına tevfiikan,  
nezaret ve murakabe ile mükellef Gümrük memurlarına ödediğı para yine  
Ford müessesesinin Deniz Yolları İşletmesinden isticar ettiğı binanın  
icar bedeli ile aynı müessesenin Türk tabiiyetindeki memur ve müstah-  
demlerine vermiş olduğu maaş, ücret ve ikramiye paralarının yekünü  
olarak bu maddeye 267.530 lira geçirilmiştir.

039	10		27	153	8
-----	----	--	----	-----	---

Sahife - 11

Bu hesap şu suretle elde edilmiştir :

Gümrük memurlarının (Ford ) .....	1.812
Tayyare Cemiyeti Bilet esmanı .....	13.536
Hafriyat .....	38.333
(Ford)un Seyrisefaine verdiği icar ..	32.851
Aynı müessesenin müstahdimin ve	
müstahdimin ve memurinine verdiği	
maaş ve ücretler	131.058
Yekûn .....	<u>237.590</u>

Madde - 27

Ecnebi Hariciye memurları ile sair siyasi veya ticari mümessillerin Türkiyedeki sarfiyatını gösteren bu maddeye, geçen seneki tahminin aynı olarak , 2.000.000 lira konulmuştur.

Madde - 29

Bu madde için gerek aktif ve gerek pasif hesaplarımızda ele alınacak iki ecnebi müessese vardır : biri kiprit inhisarını almış olan Amerikan Şirketi öteki de Feji Jeneral Şirketidir .

1 - Kiprit Şirketinden evvelce hükümetimiz 10 Milyon dolarlık bir istikrazda bulunmuş ve bu meblağdan 8,5 milyon doları hazineye girmiş olup mütebaki 1,5 milyon dolar sa naktan alınmamış bulunuyordu . Maliye Vekâleti Nakit İşleri Müdürlüğü ile gerek muhabere edilerek ve gerek şahsen temasa gelinerek bu bapta elde edilen malumat şu merkezdedir:

030	10	27 153 8
-----	----	----------

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ  
CUMHURİYET ARŞİVİ

Sahife - 12

Şirketin Hükümetimize açtığı istikraz hesabı carisinden bakiye kalan yukarıda yazılı 1,5 milyon doların bilanço Hükümetimizi bundan önce filen almış olduğu sekiz ~~bu~~ <sup>başka</sup> ~~kontrolden~~ 8,6 milyon liralık ödünç paranın ödeme taksitleriyle mahsup edilmesi yolunda Şirket ve ~~Hükümet~~ Hükümet arasında bir anlaşma yapılmıştır. Binaenaleyh bu anlaşma ucbince bir yandan Şirket evvelce Hükümetimize vermediği deruhde eylediği 10.000.000 doların bakiyesi için senelik taksidi öder gibi münaselede bulunurken diğer yandan Hükümetin Şirkete tediye edeceği istikraz bonoları içi dahi ayrıca nakten para verilme üzere mevzu bahis ödünç taksidile bu ödeme taksitleri takas mahsup edilmekte bulunmaktadır. Bu hale göre filen ne aktif hesabımıza her hangi bir teblağ girmekte ve ne de pasif hesabımıza geçirilecek her hangi bir parve hazineye tediye edilmektedir. Bu bakımdan 1932 tediye müvazenesi yapılırken aktif ve pasif kısımlarında bu maddeye ait olan hanelere hiç bir rakam derçedilmemiştir.

2 - Rafi Jeneral Şirketine galince bu ancak Pasif kısmının alâkadar etmektedir .

Madde - 33

Hükümetin hariçten diğer tahsilâtına müteallik olan bu maddeye Pasaport ve vize harçları olarak yabancı memleketlerdeki mümessilimiz tahsis ettikleri 674.664 lira ile Irak Petrollerinden intifa bedeli olup Hükümetimizin 1932 yılı içinde almış olduğu 518.062 liranın mecmu olan ~~bir~~ 1.192.726 lira kumulustur.

Şimdiye kadar yapılan tediye müvazenerinde Irak petrollerinden intifa bedelinin hesaba katılmamış olduğu görülmüş ve 1932 yılı müvazenesi için bu cihette Maliye Vekâletinden soruşturularak bu rakam elde edilmiştir. Fakat şu noktanın da tasvini lâzımdır ki yukarıda yazılı

030	10	22-1538
-----	----	---------

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ  
CUMHURİYET ARŞİVİ

23  
18  
Sahife - 13

518.062 liranın 414.876 lirası 1932 senesi intifa hissesi olup ancak paranın 1932 yılı içinde hazineye ~~girmiş~~ yatırılmış olduğu ve buna ilâveten asıl 1932 yılına ait olan 103.887 liranın da bilahere tahsil edildiği görülmüştür . Binaenaleyh 1932 ve 1933 yıllarına ait Irak petrolleri intifasını teşkil eden bu iki kaleme teblağ <sup>bilfiil</sup> 1932 yılı içinde memleketimize girdiğinden o surette aktif hesabımıza ikisinin mevzu k nalmıştır.

Madde - 36 - 37

Kenebi memleketlere satılan milli menkul kıymetler ile yabanc memleketlere tekrar satılan kenebi menkul kıymetlerin bedeli olarak bu maddeye kumulan 375.228 lira bankalardan t planan malûsat üzerindedir .

Madde - 39

Yabancı hakiki ve hükmi şahısların 1932 yılı içinde Türkiye den satın aldıkları gayri menkuller yekûmunu gösteren bu maddeye ~~bu~~ raporunun müddürlüğünün kayıtlara nazaran bildirmiş olduğu rakamın 1932 tediye müvazenesinde yapıldığı gibi yüzde yirmi beşinin hariçten gelmiş bir sermaye addile elde edilen 130.000 lira kumulustur.

10	22-1538
----	---------





Sahife - 15

P a s i f

K ı s ı m II.

Madde - 1

fıkra : A,b,c. - İthalât kıymetleri yekûnunu gösteren bu maddenin her ~~şekil~~ üç fıkrasına şamil olmak üzere konulan 74.675.881 lira , İstatistik Umum-Müdürlüğünün verdiği malûmat üzerinedir.

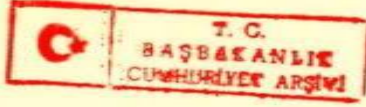
1932 tediye müvazenesinde ithalât kıymetleri umumî yekûnu 85.984.000 lira iken 1933 yılında bu kıymet 11.308.119 lira raddesinde bir eksilme göstermiştir. İthalâtımızda sıklet itibarile de 30 milyon kilo grama yakın bir eksilme görülüyor. İthalâtımızın 1926 daki kıymet yekûnu olan ~~224.699.735~~ 234.699.735 lirayı 100 adedi sahihi ile ~~ifade~~ ifade edersek buna nisbetle 1932 kinin ithalât kıymeti 36,6 ve 1933 ünkü ise 31, 8 dir .

İthalâtın bu yolda azalmasını bir bakımda izahlayacak sebepler bir taraftan ithalâtımız<sup>ın</sup> tahdid ve taksiri yolundaki kanunî tedbirle ise, asıl öbür taraftan da , bundan daha mühim olarak, mucusat , şeker , ve çimento gibi ulusal ürünlerimizin keyfiyet ve kemiyette tarrakiler göstermesi ve böylece memleketimizin ihtiyaçlarını büyük çevrede kavrayarak bu gibi malların dışarıdan getirilmesine lüzum bırakmamasıdır.

030	10			24	153	8
-----	----	--	--	----	-----	---

Madde - 2

Fıkra - G; Hilafı hakikat beyanname tanziminden mütevellit ~~tasarılardan~~ tasihlere ait bu maddeye aksi senelerin müvazenesi için Meclisce kabul edilmiş olan esasa müsteniden 2.426.000 lira konulmuştur. Bu, 1932 tediye müvazenesinde yapıldığı gibi ithalât kıymetleri



Sahife - 16

umumî yekûnunun yüzde 3,2 si üzerinden elde edilen rakamdır. Şunu kayıt edelim ki cezaî müeyyidelerin tesiri ile bu kabil hilâfı hakikat beyanname tanzimine içtisar edenlerin gittikçe azaldığı görülmektedir.

Fıkra - d : Devlet hesabına ithal edilip de Gümrük istatistiklerinde gösterilmemiş olan rakama ait bu maddeye konulan 2 6.631.777 lira Maliye Vekâletinin verdiği malûmat üzerinedir.

## Madde - 3

Kaçak olarak memlekete sokulan malların kıymeti bu maddede tesbit edilirken ilk önce kaçakçılığı men etmek üzere hükûmetçe alınmış olan tedbirlerin gittikçe daha iyi reticeler vermekte olduğu göz önünde tutulmuştur. Gümrükler muhafaza umum-kumandanlığından yapıldığımız sorguya alınan cevapta 1933 takvîm yılı içinde tutulan kaçak eşyaların umumî kıymeti 1.332.721 lira olarak oranlanıyor. Bu rakam yalnız tutulan kaçak eşyaya ait olduğuna göre tutulamayarak memlekette giren esya kıymetinin de gözden kaçırılmaması lâzımdır. 1932 yılında muhafaza teşkilâtımızın bugünkü şekilde bulunması dolayısıyla o yıl için iktisat meclisince tesbit edilen 7.000.000 lira işbu 1933 yılı için 2 milyon lirası düşülerek 5.000.000 lira tahmin edilmesi hakikate daha uygun sayılmıştır.

## Madde - 9

Türk gemilerinin acnebî limanlarında verdikleri resimleri gösteren bu maddeye Deniz Yolları İşletme Müdürlüğü ile müteferrik şilep sahiplerinin İstanbul Deniz Ticareti Müdürlüğü vasıtasile bildirdiği ~~karşılıklı~~ rûsum miktarını yuvarlak rakam suretinde mecmu olan 330.000 liradan başka mülğa vapucular bildiğine ait vapurların <sup>da</sup> acnebî limanlarında verdikleri rûsum miktarının tesbiti için icap eden

0	10			27	153	8
---	----	--	--	----	-----	---

Sahife - 17

muhaberette bulunulmuş ise de müsbet bir netice elde edilemediğinden müvazenenin aktif kısmında yolcu ve eşya nakliyat hasılatının tesbiti için yapılmış olduğu gibi tahmin üzerine rakam koymak mecburiyetinde kalınarak bu maddeye top sayı halinde 100.000 lira konulmuştur.

Madde - 11

Türkiye Cumhuriyeti ile yabancı memleketler arasında teati olunan Posta telgraf ve telefon hizmetlerinden dolayı 1933 yılı içinde yabancı idarelerine ödenen para miktarının 179.573 liradan ibaret olduğu umum-müdürlüğünün iş'arından anlaşılmiş ve bu maddeye bu rakam aynen derçedilmiştir. Burada göze çarpan şu nokta varki, aktif kısımda gördüğümüz gibi ecnebi memleketlerden Türkiyeye vaki olan posta , ~~tasıma~~ telgraf ve telefon münasebetleri hasılatı 1932 yılına nisbetle azalmışken Türkiyeden ecnebi memleketlere yapılan muhaberattan mütevellit ~~tasıma~~ tediye 38.000 lira kadar artmıştır.

Madde - 19

1933 takvim yılı içinde sigorta şirketlerine ödenmesi tahakkuk eden prim miktarının 3.510.067 lira olduğu İktisat Vekâletince bildirilmiş sede Kambiyo Mürakabe Riyasetinden yine fiilen alınmış müsadelerin kaydına müstenit cetvellerin tetkikinde sigorta şirketleri için verilen kambiyo müsaade yekününün 4.266.785 Fransız fransı olduğu ve bunun bir Türk lirası muadili 12, 05 Fransız fransı hesabile tutarının yuvarlak rakam 354.000 Türk lirası olduğu anlaşılarak bu maddeye bu rakam geçirilmiştir.

039	10		24 153 8
-----	----	--	----------

Sahife - 18

## Madde - 20

İstanbul Belediyesi tarafından aktedilmiş olan istikraza mukabil ödeme taksidi olarak 1933 yılında tesviye edildiği bildirilen ~~29.48~~ 37.400 İngiliz lirasının 7,02 den tutarı olan 262.548 türk lirası tabloya geçirilmiştir.

## Madde - 21

Memlekete yatırılmış ecnebi sermayesinin faiz ve temettüünü gösteren bu ~~muhtelif~~ maddeye Maliye Vekâleti Kambiyo Müdürlüğünden yapılan araştırma neticesinde 982.206 lira olduğu anlaşılmış ve öylece tabloya geçirilmiştir.

## Madde - 22

Ecnebi memleketlere hicret edenlerin beraberlerinde götürdükleri para <sup>lana</sup> ait olan bu maddeye lir rakam tesbiti için ~~xxx~~ Emniyet Umum-Müdürlüğü ile cereyan eden muhabere neticesinde 1932 takvimi yılı içinde Türkiyeden muhtelif yabancı memleketlerine çıkup gitmiş olan türklerle 1933 yılı içinde gidenler sayısının aşağı yukarı müsavi derecede olduğu görüldüğünden 1932 müvazenesi için tahmin edilmiş olan 500.000 lira aynen hesaba katılmıştır.

## Madde - 23, 24

030	10		24 1538
-----	----	--	---------

1932 tediye müvazenesinde bu maddelere ayrı ayrı rakamlar konulmuştu. 23 üncü maddenin rakamı şu unsurlardan teşekkül etmekte idi:  
idi :

23  
18

1 - memlekette oturan ecnebilere türkiye hariçine gönderdikleri paralar ,

2 - İstanbul Belediyesi tarafından Kanalisasyon şirketine ödenen meblağın üçte biri ,

3 - Devair ve müessesat tarafından istihdam edilen ecnebi mütehasısların Devlet hazinesinden aldıkları ücretler yekûnunun yarısı olup memleketlerine gönderdikleri paralar .

Bu meblağlardan :

(1) numaralı rakam unsuru için ikamet tezkeresi alan ecnebilere sayısına bakılarak bir tahmin esası kurulmuş idi. Halbuki Dairemizce bu defa Kambiyo Müdürlüğünde yapılan tahkikat neticesinde bu suretle ecnebi şahısların dışarıya gönderdikleri paralar yekûnunun kat'i olarak öğrenilmesi inkârı elde edilmiştir.

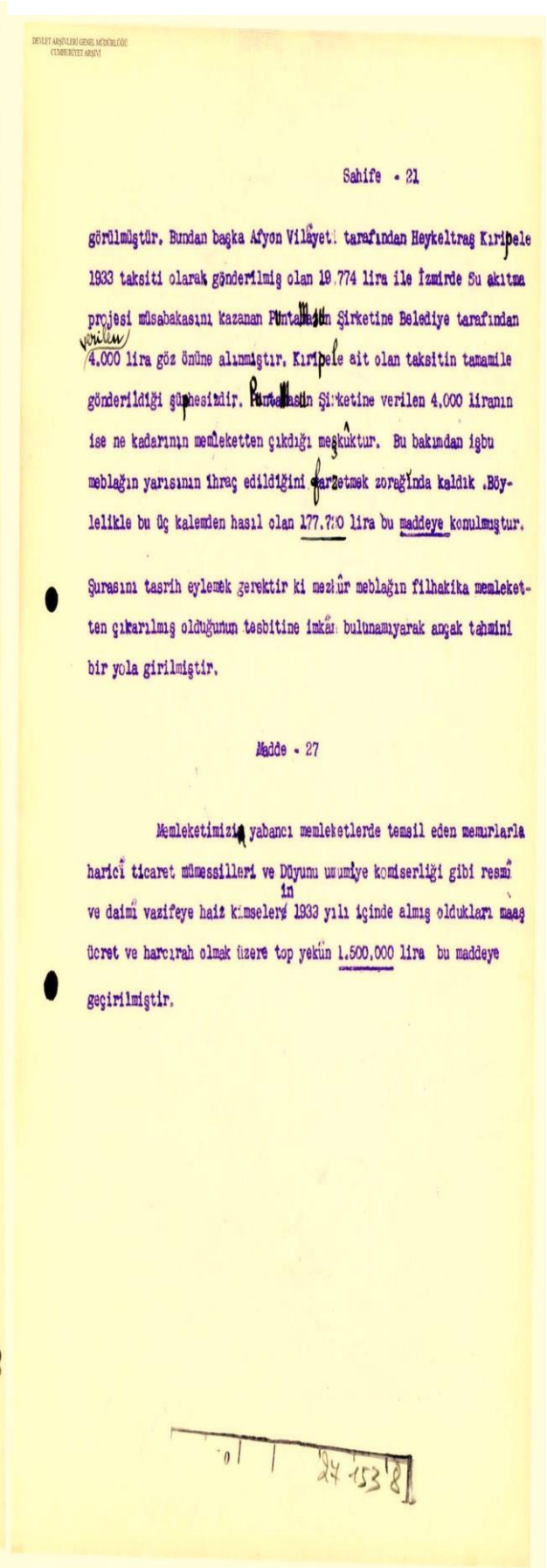
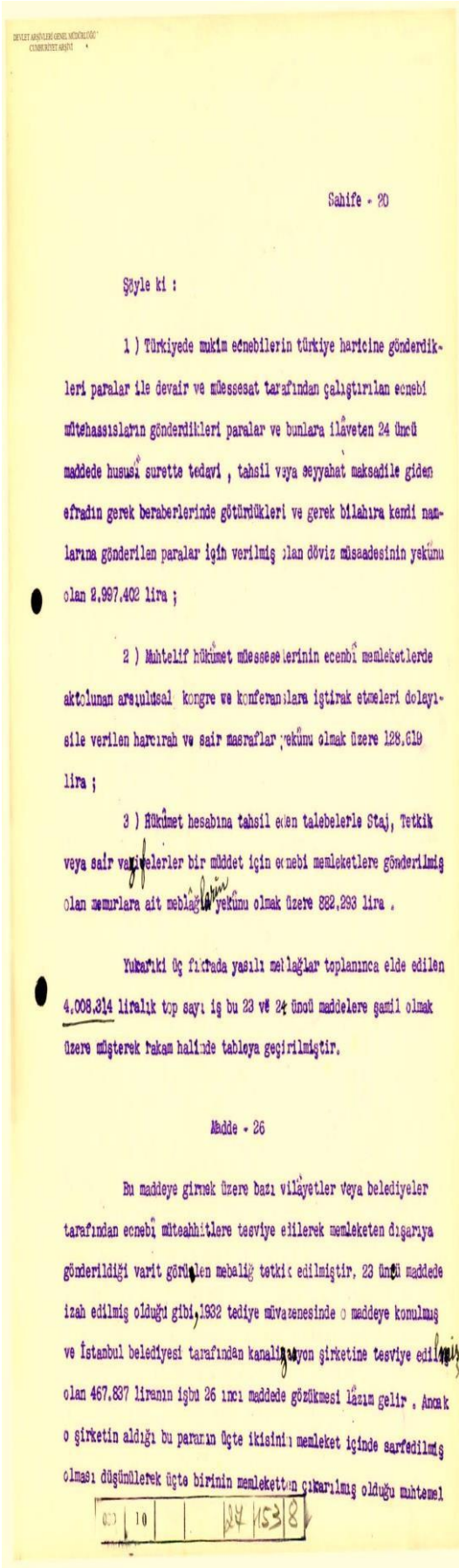
(2) Numaralı rakam unsuruna gelince : İstanbul Belediyesinin *(vondığı rakamın)* Kanalisasyon için bu 23 üncü maddeden ziyade 26 cı maddeye girmesi daha doğrudur.

(3) numaralı rakam unsurunun ise 1932 de yapıldığı gibi tahmine istinat ettirilmesinden ise bunun da Kambiyo Müdürlüğünden öğrenilen döviz müsaadesi rakamına göre hesap edilmesi daha emin bir yoldur.

Gelelim 24 üncü maddeye :

1932 Tediye müvazenesinde gerek hususî suretle ve gerek hükümet hesabına tahsil, tedavi veya seyyahat maksadile gidenlere ait paralar ile ~~xxxx~~ tahlisiye Umum-Müdürlüğün ve Hariciye Vekâletinin bazı kongre ve konferanslara iştirakleri *inden* mütevellit sarfiyat yekûnu konulmuştu. Halbuki bu rakamın içinde hususî seyyahat tedavi veya tahsil için giden eşhasa verilmiş olan döviz müsaadelerinin tutarı 23üncü madde için Kambiyo Müdürlüğünden alınmış olan rakamın zaten içinde bulunmaktadır. Bu sebeplere binaen bu 23 ve 24 üncü maddeler birleştirilerek bir top sayı elde edilmiştir.

030	10			27	153	8
-----	----	--	--	----	-----	---



Sahife - 22

Madde - 29

Kibrit Şirkətinden yapılmış olan istikrazın ödeme taksiti hakkında aktif kısmın aynı madde <sup>ve</sup> <sup>me</sup> <sup>de</sup> <sup>ki</sup> <sup>fi</sup> <sup>za</sup> <sup>ra</sup> <sup>g</sup> <sup>ir</sup> <sup>il</sup> <sup>m</sup> <sup>i</sup> <sup>ş</sup> <sup>t</sup> <sup>i</sup> <sup>r</sup> . Bu sebeple bu maddenin bu yıl müvazenesi için bir rolü olmadığı anlaşılacaktır .

Reji Jenerale gelince bunun için 1933 senesi zarfında hazine tarafından tekiye edilmiş bir meblağ bulunmadığı Maliye Vekâleti Nakit İşleri Müdürlüğünden bildirilmiştir.

Madde - 33

Hükümetin Harice sair ödemelerini gösteren bu maddeye 4.458.756 liva geçirilmiştir.

Bu rakam :

- 1) Dünyum Ünumde yıllık taksitleri;
  - 2) Muhtelif Harfa işlerini deruhte etmiş olan yabancı gruplara ödenen parayı ;
  - 3) Muhtelif Devairin beymelilel müesseselere iştirak hissesini ve bunamümasil bazı ödemeleri ;
- İhtiva ediyor .

Madde - 36 - 37

İşbu iki maddeye ait rakamları aktif kısmında olduğu gibi birleştirilerek yazılmasında bir mani görülmemiştir. Top sayısı

6.193.084 liva olan bu meblağ 

030	10		24	153	8
-----	----	--	----	-----	---

- 1) Ecebe<sup>5</sup> memleketlerden satın alınmış olan ecnebi<sup>5</sup> menkul kıymetlerden ve tekrar satın alınan millî menkul kıymetlerden ;

Sahife - 23

- 2) Anadolu Demiryoları, Haydarpasa limanı satın alınmasının yıllık taksiti ile , Paket mukavelenemesi mucibince ödenen paradan ;
  - 3) 1740 numaralı kamu mucibi ce tesviye edilen borçta ait meblağdan ;
- teşekkül etmektedir.

-:~::~-:~::~-:~::~-:~::~-:~::~-:~::~-

-:~::~-:~::~-:~::~-:~::~-

-:~::~-:~::~-

030	10		24	153	8
-----	----	--	----	-----	---

Sayfa - 24

## - S O N U Ç -

Aktif ve Pasif kısımların tesbiti şunu gösteriyor ki 1933 Tediye Müvazenesinde memleketimiz 126.661.328 lira almış ve 107.435.853 lira vermiştir. Ara yerdeki fark 19.225.475 lira olmak üzere lehimize çıkmaktadır. Bu farkın 1933 tediye müvazenesinin fasıllarından hangileri üzerinden meydana çıktığı ve hangi fasılların aleyhimize kapandığını gösteren tablo aşağıya yazılmıştır.

## 1 - Numaralı Tablo

( Üç sıfır ilâvesile okunacak )

No.	Fasıl	Aktif	Pasif	Fazlalık	
				Aktif	Pasif
		T.L.	T.L.	T. E.	T.L.
I	Emtia .....	100 484	88 734	11 750	-
III	Ticari hizmetler	11 330	620	10 710	-
IV	Faizler ve ka- zançlar	435	1 245	-	810
V	Seyyahatler, mu- hacirler ve te- berrüler	9 717	4 686	5 031	-
VI	Hükümet muamelatı	3 192	5 958	-	2 766
VII	Sermaye hareketi	1 503	6 193	-	4 690

030	10			27	153	8
-----	----	--	--	----	-----	---



Şu cihetin ayrıca zikredilmesi faideli görülür ki :

Tediye müvazenelerinin yapılmışa bağlandığı 1926 yılından itibaren her sene müvazenesinin gerek aktif ve gerek pasif kısımları küçülüp gitmektedir . Ancak pasif rakamlar arasında 1928 ve 1929 zun umumî yekûnları fazlalık göstermek suretile o yıllara kadar aleyhimize neticeler-vermekte olan tediye müvazenelerimizdeki men'î farkı büyümüdür. Bu vazâ-yette yeti göstermek üzere yapılan bir tablo aşağıya konulmuştur.

2 - Numaralı Tablo

( üç sıfır ilâvesile okunacaktır )

Yıllar	Aktif Umumî yekünü T.L.	Pasif Umumî yekünü T.L.	Bakiye T.L.
1926	280.362	283.573	- 3.217
1927	261.305	273.580	- 12.275
1928	269.795	285.605	- 15.810
1929	261.717	343.703	- 81.991
1930	227.744	213.783	+ 13.961
1931	189.854	188.324	+ 1.530
1932	138.881	131.850	+ 7.031
1933	126.661	107.436	+ 19.225

10 | 24 | 153 | 8

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ  
CUMHURİYET ARŞİVİ

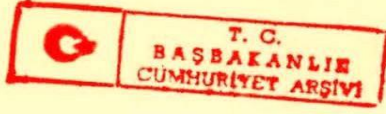
1926 senesinin aktif ve pasif yekûnlarını 100 rakamile ifade edecek olursak o yıldan itibaren iş bu 1933 yılı tediye müvazenesine kadar her yılın müvazenesinde görülen umumî yekûnların ne nisbette bulduklarını da aşağıdaki 3 numaralı tablodan anlamak kabildir .

3 - Numaralı Tablo

( Yüzdeler ..... )

Yıllar	Aktif	Pasif
1926	100 -	100 -
1927	93,2	96,4
1928	96,2	100,7
1929	93,3	121,2
1930	81,2	75,3
1931	67,7	66,4
1932	49,5	46,5
1933	45,1	37,9

030	10			27	153	8
-----	----	--	--	----	-----	---



Sanayi - 27

Şimdiye kadar yapılmış olan tediye müvazenelerinde tahmin üzerine dayanan rakamların daha çok rol oynamış olmasından başka hatıra gelmeyen bazı aktif ve pasif maddelerin de müvazene tablolarına geçirilmediği ve hesaba katılmış olan rakamlara ait olan malûmatın ise bazen layıkile tahlil edilemediği ve mahiyetlerinin hakikate en yakın şekilde ortaya çıkarılmadığı ve binaenaleyh bazı kere her hangi bir madde veyahut fıkranın içinde bulunmakta olan bir meblağın bu yüzden tekrar bir başka madde veya fıkra içinde de lûumsuz yere konulduğu görülmüştür .

Bu bakımdan kâtibi Umumilikçe 1933 Tediye Müvazenesi rakamlarına ait anketlerde ve ayrıca alâkadar olan makamattan keyfiyetin tavzihi yolunda vuku bulan araştırma ve soruşturmalarda bir az daha derin irdemeler yapılarak hakikate daha yakın verenekler(= Donnés) elde edilmiştir. Bununla beraber 1934 yılına ait tediye müvazenesinin daha doğru ve daha kesin rakamlarla yapılması için anketleri daha tafsilatlı açılması yoluna gidilmişse de bunlara ait cevaplar henüz tamam olmadığı gibi anketlerimizi daha geniş bir çığırda yürütürük bir çok yerlerde araştırmalar ve soruşturmalar yapmada vakit kalmamıştır . Eğer 1934 Yılı ile ilgili olarak bu yoldaaki sonuçların tamamlanması mümkün olsaydı işbu 1933 tediye müvazenesinin de ona göre bir revizyondan geçirilmesi ve 1934 ile birlikte daha emin bir şekilde çıkarılması umulabilirdi .

6-6-6-6-6-6

-----

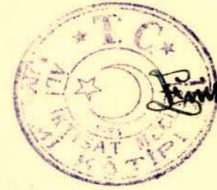
-----

oOoOoOoOoOoOo

oOoOoOoOo

OoOoOoOo

oOo



*İsmail Rıza Bey*

030 | 10 | | 27 | 153 | 8

A. A.